Primul text dramatic tipărit în românește – Sibiu, 1797

Ioan-Nicolae POPA

Personal e-mail: ioannicolae.popa@yahoo.com

The First Dramatic Text Printed in Romanian. Sibiu, 1797

In Martin Hochmeister's printing workshop from Sibiu there was printed in 1797 a small volume containing two writings of Western origin: Achille in Sciro and The History of Sophronimus,translated from Neo-Greek by the nobleman Iordache Slătineanu from Bucharest.

The first was a melodrama written in Vienna by the Italian writer Pietro Metastasio. The translation of Slătineanu became the first dramatic text printed in Romanian.

The present paper summarizes information about this book, which came too little in researchers' attention and has never been reprinted. The end is a plea for its republishing, in the benefit of our culture.

Keywords: Slătineanu Iordache, Achille in Sciro, translation, Pietro Metastasio, Martin Hochmeister, dramatic text, play.

De numele Hochmeister se leagă câteva premiere culturale pe care sibienii le amintesc mereu, cu îndreptățită mândrie. Între ele, apariția primului săptămânal de critică teatrală din sud-estul Europei, în vara anului 1778, *Theatral Wochenblatt,* finanțat de întreprinzătorul tipograf Martin Hochmeister. Zece ani mai târziu, inaugurarea primului teatru stabil din țară, rod al inițiativei și efortului financiar ale aceluiași Hochmeister sr.[1]

De oficina tipografică a lui Hochmeister se leagă și editarea primului text dramatic în limba română. Evenimentul avea loc aproape de sfârșitul secolului, în anul 1797, când, din tipografia administrată de al doilea Martin Hochmeister[2], a ieșit una dintre puținele cărți românești editate aici, tipăriturile pentru români fiind executate cu precădere în atelierul tipografilor din familia Barth.[3] Era un volumaș de doar de 120 de pagini, in octavo. Rezultat al strădaniei intelectuale și financiare a unui boier muntean, el conținea două traduceri din literatura europeană a vremii, fiecare precedată de câte un succint cuvânt introductiv. Prima, întinsă pe vreo 90 de pagini, cuprinde textul dramei *Achille in Sciro (Ahile în Skiros)* scrise la Viena de poetul, dramaturgul și libretistul italian Pietro Metastasio[4], în anul 1736. Ultimul sfert al cărții este ocupat de o poveste romanțioasă, *Istoria lui Sofronim,* adaptare a unei foarte cunoscute scrieri franțuzești a cavalerului Florian[5]. Volumul are un titlu baroc, în maniera epocii, coperta conținând informațiile considerate de interes pentru cititor: *Ahilefs la Skiro. Fapta lui kir Metastazie, chesaricescului poetic. Acum întăiu tălmăcită de pe grecie de cătră dumnealui Iordache Slătinean, vel. Păharnic. În Bucureștii Țării Rumânești la a<nul> 1797. Iară la sfârșit s-au adăugat Istoria lui Sofronim, gre<a>ca noao. S-au tipărit în Sibiiu, în tipografia lui Martin Hohmaister, cu priv<ileghiul> împereteșt<ii> Crăeșt<ii> măriri.*[6]

Cartea se deschide cu un scurt cuvânt al „tălmăcitorului": *Cătră iubitorii de citanie.* Începe cu un elogiu limbii „elinești" prin intermediul căreia s-au „răvărsat în toată lumea cele bune meșteșuguri și științe" și din care „ca dintr-un izvor nedeșteptat,

Martin Hochmeister
Sursă foto: http://www.razvanpop.ro/wp-content/uploads/2010/06/martin-hochmeister-1740-1789-01.jpg

toate neamurile să adapă d-apururea. Luată din izvorul antic de „abate Metastaze care au alcătuit talienește", istoria narată în carte a fost transpusă „în limba cea obicinuită grecească". Dar, insistă autorul, aceasta nu constituie o scădere a valorii, pentru că „și aceea n-are mai puține daruri decât muma sa elinida". Inițiativa de a transpune povestea în româneşte este motivată stfel: „Vrând, drept petrecere din vreame a singurătetii meale la țară, a cheltui acele minuturi a vieții mele întru citanie veselitoare, am tălmăcit-o în limba mea cea părintească, drept mângăerea celora ce, ca și mine, petrece câteodată afară din turburarea politicească". La o jumătate de veac după trecerea la cele veșnice a cronicarului Ion Neculce, un alt boier divanit, munteanul Iordache Slătineanu, este pe aceeași lungime de undă cu moldoveanul care elogiase iubirea lecturii, afirmând, memorabil, „că nu este alta mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă decât cetitul cărților". În *Predoslovia* la *Istoria lui Sofronim,* cărturarul muntean aduce întregiri celor expuse în prefața primului text. Acum se extaziază copleșit de forța marilor scrieri ale autorilor antichității grecești, neconsiderându-se îndreptățit să le judece. Deși recunoștea virtuțile limbii grecești moderne, boierul muntean avea o părere mai puțin bună despre literații greci ai vremii sale, unul dintre aceștia fiind considerat autor povestirii despre Sofronim.

Informațiile despre neamul vechi al Slătinenilor și despre boierul iubitor de „cetanie" Iordache Slătinean nu sunt foarte bogate. Fraza de început a *Predosloviei* la povestirea despre sculptorul Sofronim ne face să credem că în neamul boierilor Slătineni au pătruns, prin căsătorii, cum s-a întâmplat în mai toate marile case de viță veche, nou veniții din cartierul Fanar al Istanbulului, românizați în timp. Iată zicerea: „Ar trebui să fiu mai grec după cum sânt, ca să pociu vorbi de greci (...)."

Puținii care au scris până acum despre Iordache Slătineanu nu au putut preciza fără dubii limitele temporale ale existenței sale pământești. Se apreciază că a trăit aproximativ 50 de ani. După *Dicționarul enciclopedic* al lui Candrea și Adamescu[7], ar fi murit în anul1822, informație preluată și în succinta prezentare din *Dicționarul literaturii (...) până la 1900*[8]. Cercetătoarea Eugenia Dima, într-un documentat studiu despre boierul cărturar, precizează că decesul acestuia ar fi survenit la data de 4 februarie a acelui an.[9] O altă sursă dă ca dată a morții 22 februarie 1822[10]. Recent, revista *Memoria Oltului* a avansat o altă dată a decesului, fără a aduce argumente: „— 4 februarie 1823, moare la Brașov vornicul Iordache Slătineanu, traducător din greacă, nepotul lui Nicola Slătineanu, ctitorul bisericii <<Maica Domnului>> din Slatina"[11]. Din ultima sursă, importante sunt informațiile despre înaintașii boierului cărturar. Bunicul său Nicola (apare în alte documente și ca Necula sau Nicolae) și jupâneasa Bălașa sunt menționați ctitori ai bisericii (terminate în jurul anului 1736), împreuna cu cei patru copii ai lor, Iordache, Anastase, Safta, Ilinca și Radu. Ultimul dintre aceștia, Radu/Răducanu (cca. 1723-1817), cel care a înființat, în 1871, prima fabrică de postav din România, în apropierea Bucureșiului, a deținut funcții importante în ierarhia feudală a vremii, ajungând mare vornic, fiind chiar desemnat caimacam în 1789 și 1802[12]. Activ până la o vârstă înaintată, el apare în lista demnitarilor din Țara Românească până prin 1812-1813, când face parte din primul divan al domnitorului Ioan Caragea,[13] ca vel vornic de Țara de Jos.[14]Data nașterii lui Gheorghe/Gheorgachi/Iordache, unul dintre cei patru fii ai lui Radu Slătineanu, „poate fi plasată după 1764, anul primei căsătorii a tatălui, cu Sultana Crețulescu"[15]. Știm că viitorul traducător a beneficiat din plin de ceea ce Bucureștiul vremii și uzanțele înaltei societăți ofereau fiilor de boieri în materie de educație pregătitoare pentru integrarea în angrenajul aparatului de stat. Impreună cu fratele său Scarlat a fost elev al Academiei Domnești din București[16], unde s-a îmbibat de admirația pentru literatura antichității și pentru limba greacă pe care și-a însușit-o de timpuriu Cercetătoarea Eugenia Dima afirmă că, în afară de limba greacă, boierul muntean era cunoscător și al unor limbi occidentale.

Argumente: „nu numai pentu că era abonat la revista „*Le Spectateur*”[17], pentru că a redactat în limba italiană o petiție către Agenția austriacă din București, pentru că a tradus piesa *Demetrio* a lui Metastasio din italiană în grecește, dar și datorită prezenței unor neologisme de origine romanică în volumul său din 1797”[18].

Pregătirea asigurată de părintele său, dublată, desigur, de prestigiul influentului demnitar, l-au dus pe Iordache Slătineanu în rândul decidenților politico-administrativi, propulsându-l între membrii divanului domnesc. S-a menținut în elita principatului aproape trei decenii extrem de frământate din pricina războaielor rușilor și austriecilor cu turcii, contemporan al vremelnicelor treceri prin domnie ale unor Alexandru Ipsilanti (1796-1797), Constantin Hangerli (1797-1799), Alexandru Moruzi (1799-1801), Mihai Șuțu (1801-1802), Alexandru Șuțu (1802, 1806, 1818-1821), Constantin Ipsilanti(1807), Ioan Gheorghe Caragea(1812-1818), dar și al perioadei ocupației rusești (1806-1812). De la poziția de vel paharnic deținută în 1797, anul tipăririi cărții la Sibiu, a urcat în ierarhie ajungând până la înaltul rang de mare vornic, desemnat la un moment dat caimacam.[19] Sfârșitul carierei politice a lui Iordache Slătineanu este legat de evenimentele dramatice ale anului 1821. Aderent al liderului Eteriei, Alexandru Ipsilanti[20], Iordache Slătineanu rămâne în București după moartea domnitorului Alexandru Șuțu (18 ianuarie 1821) și face parte din grupul de boieri care negociază cu Tudor Vladimirescu în martie-aprilie condițiile unei colaborări prin care conducătorul pandurilor încerca să-și legitimeze acțiunea. Compromis în ochii adversarilor lui Tudor, marele vornic va porni pe drumul amar al bejeniei. A trecut la cele veșnice în refugiul de la Brașov, unde își găsiseră adăpost mulți dintre boierii înspăimântați de tulburarea lumii. Nu a lăsat urmași, numele familiei fiind dus mai departe de fii fratelui său și de descendenții din alte ramuri ale neamului Slătinenilor.

Deși informațiile despre Iordache Slătineanu sunt lacunare, cum sub semnul întunericului și al sărăciei și se află și cele despre mulți dintre contemporanii săi, cercetătorii au reușit să scoată la iveală amănunte interesante privitoare la implicarea boierului muntean în evenimentel culturale ale vremii. sale. Elena Dima scrie despre activitatea lui în Societatea literare greco-dacice din București, asociație cu caracter luminist declarat; amintește preocupările de sprijinire a tineretului studios, remarcând și rolul jucat de marele vornic, înanul 1817, în calitate de efor al școlilor, la reorganizarea Academiei Domnești, dispusă de domnitorul Ioan Caragea. Cunoscând interesul lui Slătineanu pentru teatru, dublat de fireasca dorință a oricărui curtean de a fi în grația suveranului și a membrilor familiei acestuia, nu este nimic forțat în a crede că înaltul demnitar va fi sprijinit inițiativa domniței Ralu[21] de a „occidentaliza” atmosfera Bucureștiului prin înființarea unui teatru de societate.[22]

Cercetători din diferite generații s-au aplecat, cu precădere în secolul trecut, asupra a ceea ce a constituit fenomenul traducerilor în cele două principate a pieselor lui Metastasio, ajunse aici pe filieră grecească, tălmăciri numeroase la sfârșitul secolului al XVIII și la începutul celui următor. Insistând pe latura arheologiei istorico-literare, au tendința să pună pe picior de egalitate manuscrisele rămase de la Alexandru Beldiman, de la Slătineanu și de la alți traducători, unii anonimi, cu scrierea dată la lumină de paharnicul muntean, fără a evidenția multiplicarea valorii acesteia prin tipărire, fără a sublinia rolul ei de ferment culturalizator într-o vreme când cartea românească laică era o rara avis. Evidențiind rolul traducerilor în dezvoltarea mișcării teatrale și a creșterii interesului pentru teatru, ca literatură și ca spectacol, mai ales în acea perioadă a căutărilor de drumuri, de motive și de modele, teatrologul Virgil Brădățeanu[23] scria, în urmă cu aproape cinci decenii: „(...) traducerile au însemnat și câștigarea unei experiențe în posibilitatea de folosire și de adaptare a limbii române la condițiile specifice ale dramaturgiei, știut fiind că lucrările dramatice cer un mod special de exprimare, un anumit limbaj, cu o conciziune și o dinamică proprii genului.”[24] Singura dintre numeroasele traduceri care au fost multiplicate prin tipărire, cea a lui Slătineanu, a avut un rol mult mai mare decât s-a crezut, în câștigarea acelei experiențe, mai ales că, afirmă profesorul, „realizarea este interesantă nu numai prin intențiile traducătorului, ci și prin modul în care este executată”, că lucrarea „trăiește prin versuri cu rimă în care pulsează o limbă curată și destul de bogată, în stare să cuprindă și să transmită conținutul piesei”[25].

Conform specialiștilor, superioritatea traducerii lui Slătineanu a fost determinată nu doar de calitatea intelectuală a cărturarului, de înzestrarea în mânuirea fericită a cuvintelor, în remarcabilul simț al mlădierii limbii puțin întâlnit la acel sfârșit de veac. Ea provine și din calitatea modelului avut în față de traducătorul român. În cazul nostru, se afirmă că Slătineanu a tradus după un text grecesc reușit, o tipăritură apărută la Viena în anul 1794, legată se pare de activitatea patriotului grec Rigas Velestinlis care, a trăit în Țările Române timp de 15 ani (1782-1797), slujind sub mai mulți domni.

Textul propriu-zis al piesei traduse este precedat de o expunere introductivă, de o *Pricină*. Pe parcursul a cinci pagini este detaliată intriga piesei, cu lămuriri despre pregătirea războiului dintre greci și troieni, cu cele întreprinse de zeița Thetis pentru a-și feri fiul, pe Ahile, de ursita nemiloasă a morții în acel război. Ascuns de ea în insula Skyros[26], trăind îmbrăcat în haine femeiești între fiicele regelui Lykomedes, eroul va fi determinat de șiretenia înțeleptului Odiseu să-și

dezvăluie identitatea. Pus în situația de a alege între viața tihnită alături de frumoasa Deidamia, fiica regelui, și posibilitatea de a câștiga gloria în luptă, el va opta pentru drumul bărbătesc al unui războinic neînfricat, finalul piesei fiind în așa fel gândit, încât părțile să găsească o variantă de armonizare a contrariilor, mulțumitoare pentru cititor sau pentru spectator.

Facem apoi cunoștință cu personajele piesei, numite în limbajul vremii „obrazile comedii": Likomid, împăratul Skirii, Ahilefs, cu numele femeiesc Pira, Deidamiia, fiica lui Licomid și „ibovnica" lui Ahilefs, Odisef, solul elinesc. Li se alătură aparițiile de plan secund: Theaghein, dorit de Likomid ca soț Deidamiei, Nearh, însoțitorul-paznic al lui Ahilefs, și Arcadie, însoțitorul lui Odisef. Elemente de fundal și de susținere, „Hora"/ Corul celor ce-l prăznuesc pe Baks (Bachus/ Dionysos) și „Hora" cântăreților care va interveni pe parcursul desfășurării acțiunii ne duc cu gândul la „corul" din teatrul antichității grecești.

Drama este alcătuită din trei acte, diferite ca număr de scene. După terminologia vremii, de influență grecească, actele se numesc „fapte"[27] iar scenele, „perdele". „Fapta" I înglobează 15 „perdele", cea de-a II-a – 12, iar actul al III-lea doar 7 , la care se adaugă scena finală, numită „perdeaua cea după urmă", aceea, care aduce fericitul deznodământ al conflictului.

Textul este în proză. Analiștii au semnalat însă și existența inserțiilor lirice, a versurilor care, în original, aveau „rostul unei sublinieri sau a a unei condensări lirice și muzicale"[28]. Profesorul Ciorănescu unul dintre puținii care amintesc, în trecăt doar, existența textelor versificate, are cuvinte de laudă la adresa autorului lor. „Versurile sunt, uneori, de o claritate care pentru prima dată face cinste originalului lor". Și, după ce exemplifică, întărește: „O asemenea cursivitate și o claritate atât de facilă; o mânuire așa de fericită a unui vers, numai în aparență atât de ușor, sunt lucruri dintre cele mai rare pentru vremea aceea". Urmează o normală opinie echilibrantă, formularea unei necesare și justificate rezerve: „Negreșit că meșteșugul poeticesc al traducătorului nu se menține totdeauna la aceeași înălțime și, de multe ori, șovăiește, alegând expresii care nu sunt cele mai potrivite și mai pline de poezie."[29] Parcurgerea textului evidențiază realitatea că pasajele versificate ocupă un spațiu mai generos decât se credea. Versificația este relativ variată, mergând de la sextinele cu versuri scurte, trohei de 7-8 silabe cu rima *„a, a, b, c, c, b",* până la catrenele cu versuri ample, de 15-16 silabe, cu rimă împerecheată. Rima este în general îngrijită, fiind destul de puține asonanțe sau forțări lexicale. Cei care s-au ocupat de istoricul versificației românești ar fi găsit în volumașul lui Slătineanu elemente demne de atenție, meritorii pentru acea perioadă a încercărilor de ieșire din faza rudimentelor lingvistico-literare.

Nu putem să nu atragem atenția asupra strădaniei celor implicați în editarea cărții de a spori atractivitatea tipăriturii și impactul ei asupra cititorilor prin includerea de elemente decorative și ilustrative: viniete, mai simple sau mai bogate, un cap pagină cu elemente vegetale, compoziții elaborate. Respectivele ornamente făceau parte din arsenalul tipografiei sibiene.

O mențiune aflată în pagina 120, ultima a tipăriturii, indică „rândul icoanelor". Ea se referă la surprinzătoarea prezență în volum a patru gravuri menite să-i potențeze valoarea. Scene cu personaje costumate războinic și cu elemente ambientale mai degrabă moderne decât antice, ele puteau să fie acceptate de cititorul binevoitor ca ilustrări ale unor secvențe cu eroii greci din piesa lui Metastasio. Cum o asemenea procedură implica o serioasă sporire a costurilor, putem presupune că operațiunea s-a făcut la cererea, sau oricum cu acordul clientului. Cele patru gravuri poartă semnătura artistului vienez, Hyeronimus Benedicti[30]. Credem că este prima tipăritură românească laică în care textul este însoțit de imagini realizate de un gravor occidental.

S-a pus, doar tangențial, întrebarea dacă piesa tradusă de Iordache Slătineanu a fost jucată vreodată , știindu-se că dramele lui Metastasio nu prea și-au găsit loc în repertoriile trupelor de teatru de la noi. Nu s-a putut da un răspuns, dar există indicii că ar fi existat o tentativă de punere a ei în scenă. Ne referim la câteva însemnări făcute de un anonim pe filele volumului păstrat la Biblioteca Academiei sub cota CRV 611. Înaintea noastră, ele au fost remarcate de Alexandru Ciorănescu. Scriind despre cartea lui Slătineanu într-o notă de subsol, el menționează: „Un exemplar din *Ahilefs la Schiro,* aparținând Academiei Române, are și unele distribuiri de roluri și însemnări de recuzită, care arată o încercare, dacă nu chiar o reprezentere a tragediei". Ce conțin respectivele adnotări? Pe pagina cu *Obrazile comedii,* în dreptul numelor personajelor găsim propuneri de distribuție: nume scrise cu creionul, fie în fața celor din lista personajelor, fie notată după numele personajelor, cu anulărișii reveniri, cași cum s-ar fi purtat negocieri. În stadiul actual al documenării putem doar să înșiruim aceste nume, sperând ca cineva să reușească să-i identifice. Cele pe care am reușit să le descifrăm sunt Arești, Debenov, Puică și Vrana, dar există încă trei, ilizibile. Aceeași filă conține, pe verso, scrisă cu cerneală, o scurtă listă cu un necesar al obiectelor de recuzită: „5 săbii, 2 korone, 4 câsci, 4 păveze, 6 piedile, 2 mantii, 2 fustunici." Cei care au pus/auintenționat să pună în scenă piesa au gândit și o altă structurare a textului, împărțit nu în trei fapte (acte), ci în șase părți: cinci „akte" și un tablou final. Începutul noilor segmente este marcat pe marginea filelor, tot cu creion negru , de aceeași mână care notase propunerile de distribuție. Noua organizare a materialului este justificată, deoarece chiar autorul

mută acțiunea în alt spațiu, cu alt decor; neatent, nu procedează la obligatoria modificare a structurii.

Spuneam că traducerea lui Slătineanu a intrat târziu și sporadic în atenția cercetătorilor literaturii românești vechi. O amintește Vasilie Popp în valoroasa lui alcătuire despre tipografiile românești, apărută în 1838, dar informațiile oferite demonstrează că bibliograful a descris-o pornind de la surse incerte.

Degeaba vom căuta opinii pertinente despre traducerea lui Slătineanu în mulțimea de istorii literare ale secolului al XIX-lea. Unele o menționează doar, în treacăt, altele o trec cu vederea. Credem că pentru pionieratul reprezentat de ea, pentru punerea în valoare a calităților limbii noastre, pentru reușitele în domeniul versificației, atâtea câte sunt, ea depășește statutul de nesemnificativă traducere și ar trebui așezată între scrierile reprezentative ale începuturilor literaturii noastre. Dincolo de valoarea literară a scrierii, superioară multora dintre producțiile cunoscute ale vremii, cărticica trudită de Slătineanu și pusă în circulație pe cheltuiala sa, este o demonstrație a existenței puternicului curent de asimilare a valorilor culturii occidentale într-un spațiu încă apăsat de rânduieli și de mentalități feudale, curent susținut chiar de unii dintre membrii elitei politice, propulsați prin educație în postura de cunoscători și de promotori ai acelor valori. Cartea lui Slătineanu, cu rădăcinile ei în efervescentul spirit creativ al Italiei, apărută în cosmopolita cultură a Vienei imperiale, trecută din sonoritatea limbii italiene în greaca neliniștitului spirit răzvrătitor al lui Rigas Velestinlis, tălmăcită de aici în dulcele grai românesc de pe malul Dâmboviței de un boier velit (pe care în stereotipia gândirii noastre am fi tentați să ni-l închipuim preocupat doar de lenețe plăceri orientale), dusă spre tipărire în atelierul unui sas din Marele Principat al Transilvaniei, împodobită acolo cu gravurile ieșite de sub dalta unui apreciat artist vienez, este o mărturie despre circulația ideilor, motivelor și modelelor artistice. Ea demonstrează că în vremurile tulburi de acum două secole și mai bine, valorile culturale au transgresat granițele politice și obstacolele geografice, au anulat cu incredibilă repeziciune distanțele; absorbite, asimilate de alte culturi, au devenit fermenți ai unor noi și noi valori. Iată de ce acum, la 217 ani de la apariție, credem că s-ar impune ca cineva să-și asume responsabilitatea de a reedita cărticica lui Slătineanu, introducând-o astfel în circuitul istoriei culturale românești.

Note:

1. Martin Hochmeister sr.(1740-1789), remarcabilă personalitate iluministă a Transilvaniei, tipograf, librar, editor de ziare, animator cultural. Amănunte despre tipografii Hochmeister, în volumul *Oameni și cărți în Sibiul de altădată,* de Liliana Popa, Sibiu, 2010.
2. Martin Hochmeister jr. (1767-1837) a continuat și a diversificat afacerile inițiate de părintele său. Fruntaș al comunității, s-a implicat în administrație și în politica națiunii săsești. A devenit senator în 1797, delegat în Dietă în 1805. Înnobilat în 1813, a fost ales primar al Sibiului, deținând funcția până în anul 1829.
3. „Dinastia" de tipografi Barth ocupă un loc important în istoria sibiană a cărții românești. Succesiunea membrilor ei este prezentată în arborele genealogic al familiei – *Anexa II* din volumul citat la nota nr.1.
4. Pietro Metastasio (Roma, 3 ianuarie 1698-Viena, 12 aprilie 1782), numele grecizat al literatului italian Pietro Antonio Domenico Bonaventura Trapassi, considerat creator al dramei muzicale moderne. A trăit și a creat, din anul 1730 la Viena, ca poet oficial al curții imperiale, copleșit de onoruri binemeritate.
5. Glorie a literaturii franceze din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, Jean-Pierre Claris cavaler de Florian (1755-1894) a scris comedii, fabule, nuvele, romane poetice și pastorale; apreciate în epocă. Originea nobilă i-a adus prematurul sfârșit, la 13 septembrie 1794, ca victimă a sângeroasei „terori iacobine".
6. Descrisă în BRV II, nr 611, pe baza exemplarului aflat în Biblioteca Academiei din anul 1894.
7. Aurel Candrea și Gheorghe Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea românească",* București, Editura Cartea românească, 1931, p.1874.
8. L<eon> V<olovici>, *Iordache Slătineanu,* în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900,* Editura Academiei R.S.R., București, 1979, p.793.
9. Eugenia Dima, *Traduceri necunoscute ale lui Iordache Slătineanu din teatrul lui Metastasio,* în *Anuar de lingvistică și istorie literară,* Tom XVIII, 1981-1982, A, Iași, p.123.
10. http//en. rodovid.org/wk/ . Accesat 5 XI 2014.
11. *Calendarul MemoriuluiOltului.* În *Memoria Oltului.* Revistă de cultură a județului Olt, an II, (12), febr. 2013, p.5.
12. Candrea și Adamescu, op cit, p. 1874.
13. Ioan Gheorghe Caragea, voievod al Țării Românești din 27 august 1812 până la 29 septembrie 1818.
14. V. A. Urechia, *Justiția sub Ioan Caragea,* în *Analele Academiei Române.* Seria II. Tomul XX, 1897-1898. Memoriile secțiunii istorice, București, 1899, pp.277, 278.
15. Eugenia Dima, *Op. cit*, p. 122.
16. Academia Domnească din București, școală superioară (1694-1818) înființată de domnitorul Constantin Brâncoveanu. A asigurat pregătirea intelectuală a tinerilor din ierarhia feudală a vremii. Important centru pentru

cunoașterea și promovarea culturii grecești, a funcționat la mănăstirea „Sfântu Sava", apoi la Schitu Măgureanu.
17. În recenzia *Despre Slătineni,* din *Revista istorică,* octombrie-decembrie 1938, p. 130, Nicolae Iorga nota amănuntul că Slătineanu „era abonat în 1802-4 la *Spectateur* și cerea *Almanach des dames* pentru soția sa.
18. Eugenia Dima, *Op. cit. ,* p. 122.
19. Vezi V. A. Urechia, op cit. pp. 277, 278, 287, 407.
20. Alexandru Ipsilanti (1792-1828), fiu al lui Constantin Ipsilanti și nepot al lui Alexandru Ipsilanti, foști domnitori fanarioți în Țara Românească și în Moldova, general rus. Devenit șef suprem al Eteriei, a pătruns cu voluntarii săi în Moldova și în Țara Românească. Dezavuat de împăratul Alexandru, după uciderea lui Tudor Vladimirescu s-a retras în Oltenia, armata sa fiind zdrobită de turci, în iunie 1821, la Drăgășani. S-a refugiat în Transilvania, apoi la Viena, unde afost închis (1821-1814).
21. Ralu Caragea (Ralu Karatzis sau Rallou Karatza), afost fiica mezină a domnitorului Ioan Gheorghe Caragea și a soției acestuia Elena (născută Scanevi), fiică a unui bancher. Născută în 1799 la Istanbul, decedată în 1870 la Thonberg (Germania), a fost formată în cultura europeană și cunoștea limbile greacă, turcă, franceză și germană. A înființat prima trupă de teatru profesionist (în limba greacă) din țările române, pentru care a construit în 1817 și un local special, la Cișmeaua Roșie (pe actuala Calea Victoriei). Acesta a găzduit marile evenimente artistice și mondene ale Bucureștiului până în anul 1825, când a fost mistuit de un incendiu.
22. Eugenia Dima, *Op. cit.,* p. 121.
23. Virgil Brădățeanu (n. 4 martie 1927, Suceava), teatrolog și eseist, cu o bogată carieră didactică și administrativ-culturală.
24. Virgil Brădățeanu, *Istoria literaturii dramatice românești și a artei spectacolului. De la începuturi până la sfârșitul secolului al XIX-lea,* Editura didactică și pedagogică, București, 1966, p.96.
25. Ibidem, p.97.
26. Insulă în Marea Egee, la nord-est de insula Eubeea.
27. Nu „faceri", cum scrie Virgil Brădățeanu în op.cit.
28. Alexandru Ciorănescu, *Teatrul lui Metastasio în România.*În *Literatura comparată. Studii și schițe,* Casa școalelor, [București], 1944, p 138.
29. Ibid em, p138.
30. Hyeronimus Benedicti (1756-1809), gravor, ilustrator de cărți, realizator de hărți; între lucrările gravate de el sale se află planul orașului Viena și a împrejurimilor sale (1797) și o hartă a Poloniei, Lituaniei și Galiției de Vest, făcută între anii 1801-1804.

Bibliography:

Brădățeanu, Virgil, *Istoria literaturii dramatice românești și a artei spectacolului. De la începuturi până la sfârșitul secolului al XIX-lea (*The history of Romanian dramatic literature and performing arts. From the beginnings to the end of the nineteenth century), Editura didactică și pedagogică, București, 1966.

Candrea, A. și Adamescu G., *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea românească" (*Illustrated encyclopedic dictionary „The Romanian Book"). București, Editura Cartea românească, 1931.

Ciorănescu, Alexandru, *Teatrul lui Metastasio în România (*Metastazio's Theatre in Romania), în volumul *Literatura comparată. Studii și schițe,* Casa școalelor, [București], 1944.

De Sanctis, Francesco, *Istoria literaturii italiene (*The History of Italian literature*),* Editura pentru literatură universală, București, 1965.

*** *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900 (Dictionary of romanian literature from its origins to 1900).* București, Editura Academiei R.S.R., 1979.

Dima, Eugenia, *Traduceri necunoscute ale lui Iordache Slătineanu din teatrul lui Metastasio ( )* În *Anuar de lingvistică și istorie literară,* Tom XVIII, 1981-1982, A, Iași.

Dunăreanu, Elena; Aurelia Popa, *Cartea românească sibiană (1544-1918) (The Sibiu Romanian book.* „ASTRA" *1544-1918),* Biblioteca Sibiu, 1979.

Iorga, Nicolae, *Despre Slătineni (*About the Slătineni *).* În *Revista istorică,* octombrie-decembrie 1938.

*** *IstoriaRomâniei în date (*The history of Romania in Data*),* Editura Enciclopedică Română, București, 1972.

*** *Mic dicționar enciclopedic (*Small encyclopedic dictionary*),* Ediția a II-a, Editura enciclopedică, Univers enciclopedic, București, 2008.

Popa, Liliana, *Oameni și cărți în Sibiul de altădată. Tipografi și tiparnițe, bibliofili și biblioteci, librari și librării în mărturii documentare (People and books of yore Sibiu. Typographers and typographies, bibliophiles and libraries, bookdellers and bookshops in documentary in documentary testimonies).* Sibiu, Editura Schiller, 2010.

Metastasio, *Ahilefs la Skiro.* [Traducere de I S.], Sibiu, 1797.

Urechia, V. A., *Justiția sub Ioan Caragea (*Justice under John Caradja*),* în *Analele Academiei Române,* Seria II, Tomul XX, 1897-1898. Memoriile Secțiunii istorice, București, 1899.